

MISAD KATALIN

A NYELVVÁLTOZATOK MEGJELÉNÍTÉSE SZLOVÁKIAI MAGYAR ANYANYELVTANKÖNYVEKBEN¹

Az utódállamokban élő magyar beszélőközösségek számára az anyanyelvhasználat egyik legfontosabb színtere a magyar tannyelvű iskola. A középiskolában anyanyelvükön érettségiző kisebbségi tanulók jelentős része többségi nyelvű felsőoktatási intézményben folytatja tanulmányait, más részük dolgozni kezd. Akár az egyik, akár a másik lehetőséget választják, anyanyelvük használatára a továbbiakban már csak korlátozott mértékben lesz módjuk. A fentiek ismeretében nem meglepő tehát, hogy a kisebbségi helyzetben folyó anyanyelvoktatás céljai között – iskolatípustól függetlenül – elsődleges helyen az anyanyelvi dominancia elérése és megőrzése, ezzel párhuzamosan pedig a standard nyelvváltozat elsajátítása szerepel. De vajon figyelembe veszik-e az útmutatóként szolgáló oktatási dokumentumok – az állami oktatási program, a kerettanterv, a kötelező anyanyelvi tanmenetek – és a hozzájuk igazodó anyanyelvtankönyvek, hogy a kisebbségi magyar iskolát látogató gyermekek többsége számára a magyar köznyelvi nyelvváltozat aktívan nem birtokolt és nem használt nyelvváltozat? S tudatában vannak-e a tankönyvszerzők annak, hogy ezeknek a tanulóknak a nagy része nyelvjárási közegben szocializálódott, ráadásul kétnyelvű beszélőközösségben él, ahol anyanyelvként egy, a többségi nyelv hatása alatt álló nyelvváltozatot sajátított el?

¹ A tanulmány alapjául szolgáló kutatások a Fórum Kisebbségkutató Intézet keretében működő Gramma Nyelvi Iroda munkaterve szerint, az 1/0051/14. számú *Ideológia, identitás a sebareprezentáció v kontexte lingvistiky a literárnej vedy v multikulturálnom priestore c.* VEGA-projekt támogatásával folytak a Comenius Egyetem BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén (Comenius University, Faculty of Arts, Department of Hungarian Language and Literature, Bratislava).

Írásomban annak feltérképezésére vállalkozom, milyen felfogásokat és szempontokat követve s milyen módszereket alkalmazva dolgozzák fel a szlovákiai magyar tannyelvű alap²- és középiskolákban használt új anyanyelv-tankönyvek a nyelvi változatosság kérdését. Terjedelmi okok miatt a vizsgálat ezúttal csak a nyelvjárások és a kontaktusváltozatok tankönyvi feldolgozására irányul.

1. Szlovákiai magyar anyanyelvtankönyvek a szlovák közoktatási törvény tükrében

Szlovákiában nyolc évvel ezelőtt, szinte követhetetlen iramban, nem egészen egy év alatt lezajlott a közoktatás reformja. Az akkori oktatási miniszter, Ján Mikolaj (a Szlovák Nemzeti Párt jelöltjeként került a minisztérium élére) hangsúlyozta, hogy a 2008. szeptember 1-jétől hatályos közoktatási törvény (Zákon z 22. mája 2008 o výchove a vzdelávaní [školský zákon] o zmene a doplnení niektorých zákonov; magyarul: A nemzeti köznevelésről és közoktatásról szóló 2008. évi [oktatási] törvény) különös figyelmet fordít az egyes tantárgyak tartalmi megújítására. Mivel a kisebbségi nyelvű oktatás Szlovákiában a többségi oktatás integráns része, amely tartalmában nem, csak a tanítás nyelvében különbözik a szlovák tannyelvű oktatástól, a megbízott szakembereknek a Magyar nyelv és irodalom tantárgy tartalmi és kimeneti követelményrendszerének kidolgozásakor figyelembe kellett venniük a többségi tannyelvű iskolák anyanyelv-oktatási programjának szempontjait. A tantárgyi követelményeket rögzítő dokumentum bevezető részében azonban nyelvészeti kutatásokkal alátámasztott tényként utalnak arra, hogy a magyar nyelvű oktatásban részesülő tanulók anyanyelve kisebbségi nyelvváltozatnak minősül, melyet a magyarországi köznyelvi nyelvváltozathoz képest egyrészt nagyobb mértékű nyelvjárásiasság, másrészt a több-

2 Az *alapiskola* (Mo.-on: *általános iskola*) a szlovák *základná škola* tükörfordítása. A szlovákiai magyar nyelvhasználatban standard kifejezésnek minősül: állandó eleme az alapfokú oktatási intézmények hivatalos magyar megnevezésének, valamint a szóban forgó iskolatípus magyar nyelvű pedagógiai és oktatási dokumentumainak, s kizárólagos jelleggel használja a szlovákiai magyar központi sajtó is.

ségi nyelv elemeinek előfordulása jellemez. Megállapítják továbbá, hogy a magyar tannyelvű iskolák tanulói anyanyelvük standard változatával többnyire csak az iskolába lépéskor találkoznak, így annak használata a mindennapi kommunikációs helyzetekben számukra nem magától értetődő. A bevezetés záró részében éppen ezért tantárgyi célként tüntetik fel a standard nyelvváltozat elsajátítását, melyet meggyőződésük szerint speciális nyelvi neveléssel lehet elérni³ (l. Štátny vzdělávací program. Maďarský jazyk a literatúra. ISCED 2 [magyarul: Állami oktatási program. Magyar nyelv és irodalom. ISCED 2], Štátny vzdělávací program. Maďarský jazyk a literatúra. ISCED 3A [magyarul: Állami oktatási program. Magyar nyelv és irodalom. ISCED 3A], vö. Simon 2014: 32–33).

A Magyar nyelv és irodalom tantárgy új oktatási programja alapján új anyanyelvtankönyvek (és irodalomtankönyvek) készültek. Ezek azonban – kevés kivétellel – nem a szlovákiai magyar nyelvi valóságot tükrözik, nem veszik ugyanis figyelembe azt a tényt, hogy a kisebbségben élő tanulók nyelvhasználata eltér az egynyelvű anyaországi tanulótól. Ennek meghatározó okaira már a fentiekben is utaltunk: a kisebbségi magyar gyermekek jelentős része nem a magyarországi köznyelvet, hanem egy nyelvjárásváltozatot beszélve kerül az iskolába, mégpedig olyan nyelvi közegből, ahol napi szinten kapcsolatba kerül a többségi nyelv beszélt és/vagy írott formájával. A kisebbségi anyanyelvtankönyveknek tehát – a kontrasztív szemléletre építve – egyrészt az anyanyelvjárás, illetve a standard nyelvváltozat használatából adódó kettősnyelvűség, másrészt az anyanyelvként elsajátított kontaktusváltozat(ok) és a standard nyelvváltozat közötti eltérések nyelvi-nyelvhasználati vonatkozásait kellene megismertetniük a tanulókkal; továbbá egyértelművé kellene tenniük számukra, hogy az egyik vagy a másik nyelvváltozat elemeinek, kódjainak, regisztereinek használata az éppen aktuális beszédhelyzettől függ (vö. Lanstyák 1996: 12, Simon 1996: 25, Kiss 1999: 397, Kožík 2004: 103, Misad 2014: 154, Misad 2015).

³ A vonatkozó dokumentumnak sem a bevezető, sem más részében nem találtunk utalást arra, mit értenek a szerzők „megfelelő speciális nyelvi nevelés” alatt.

2. A nyelvjárások megjelenítése a tankönyvekben

A nyelvjárások tekintetében a vizsgált tankönyvek csak részben igazodnak az oktatási programban megfogalmazott tantárgyi követelményekhez, melyek az alapiskolák számára a tájszavak, a középiskolák számára pedig a szókészlet nyelvjárási elemei kulcsfogalmat jelölik meg elsajátítandó kívánalomként. Mind az alap-, mind a középiskolai tankönyv definícióval indítja a nyelvjárási tananyagrészt, az előbbi egy, a 80-as években megjelent középiskolai segédletből kölcsönzi a nyelvjárások meghatározását: „A szókészlet csoportosításának egyik szempontja az is lehet, hogy a nyelvet beszélők az ország mely részén élnek – vagyis földrajzi elhelyezkedésük szerint. Az egy-egy földrajzi területre jellemző nyelvváltozatot nyelvjárásnak nevezzük. A szavakat az egyes területeken a köznyelvitől eltérő módon használják. Ez a különbség lehet csupán kiejtésbeli módosulat, de lehet egy teljesen különböző, más területeken teljesen ismeretlen szó is” (Bolgár–Bukorné Danis 2012: 21). A középiskolai tankönyv ezzel szemben a szerzőpáros magyarországi tagjának az anyaországban kiadott segédletéből emeli át a kérdéses fogalom definícióját, amely egy viszonylag új dialektológiai forrásmunkából származik: „Nyelvjárásnak az adott nyelv azon változata tekinthető, amely a nyelvterület csak egy részén használatos” (Uzonyi Kiss–Csicsay 2012: 68, vö. Kiss szerk. 2001).

Mindkét vonatkozó tankönyv foglalkozik a nyelvjárások felosztásával, ám az alapiskolai ezúttal is egy régebbi forrásból származó csoportosítást tesz közzé. Az egyes dialektusok jellemző jegyeire nem tér ki, mindössze a palóc nyelvjárásról közöl egy mondatnyi hozzászólást: „A magyar nyelv legnagyobb nyelvjárási területei a következők: a nyugat-magyarországi, a dunántúli, a dél-magyarországi, a mezőségi, a palóc, a tiszai és a székely (Románia bizonyos területén élő magyarok nyelvjárása). A palóc nyelvjárás Magyarország északi részén használt nyelvjárás, mely átnyúlik a határon Szlovákia déli területeinek nagy részére” (Bolgár–Bukorné Danis 2012: 21). A középiskolai tankönyv ezzel szemben a legújabb egyetemi dialektológiai tankönyv csoportosításához igazodva ismerteti – de már nem a törzsanyagban, hanem csak kiegészítő adalékként – az egyes magyar nyelvjárási régiókat: „A magyar nyelvterületen a mai szakirodalomban tíz nagy nyelvjárási régiót különítenek el: a nyugat-dunántúli, a közép-dunántúli–kisalföldi, a dél-dunán-

túli, a dél-alföldi, a palóc, a Tisza–Körös-vidéki, az északkeleti, a mezőszéki, a székely és a moldvai nyelvjárási régiót” (Uzonyi Kiss–Csicsay 2012: 70, vö. Kiss szerk. 2001).

Mindkét iskolatípus segédletében található utalás a Szlovákia területén beszélt magyar nyelvjárásokra is. Az alapiskolai tankönyv ezúttal is egy korábbi felosztást közöl, melyet a szerzők saját (zárójeles) megjegyzéseikkel egészítenek ki: „Szlovákia területén három magyar nyelvjárás ismert: dunántúli (ez a csallóköziek nyelvjárása), palóc (a Vág/Váh⁴ folyótól a Hernád/Hornád folyóig), északkeleti (Szlovákia legkeletibb része)” (Bolgár–Bukorné Danis 2012: 21). A középiskolai segédlet ugyan ezúttal is a legújabb rendszerezést követi (ismételten csak kiegészítő adalékként), a közép-dunántúli–kisalföldi nyelvjárástípusba tartozó nyelvjárás csoportokat illetően azonban egy régebbi felosztást tesz közzé: „A közép-dunántúli–kisalföldi nyelvjárás további csoportokra oszlik, ezek a csallóközi, a mátyusföldi és a szigetközi nyelvjárás vagy aldialektus”⁵ (Uzonyi Kiss–Csicsay 2012: 70).

Nyelvjárási jelenségekkel – hangtaniakkal és szókincsbeliekkel – csak a középiskolai tankönyv foglalkozik, az előbbieket helyi, az utóbbiakat nagyrészt erdélyi példákkal szemlélteti: „[...] A palócban az *á* hangot ajakkerekítésesen, az *a* hangot ajakréselesen ejtik: kátoná, három, ápmá⁶. [...] A csallóközi nyelvjárás két *e* hangot ismer. Megkülönbözteti a nyílt *e* hangot és a zárt *ĕ*-t. [...] A *cseléd* Biharban családhoz tartozó gyermek, a *harisnya* Székelyföldön a férfiak fehér gyapjúnadrágja, a *torzsa* Kalotaszegen ádámcsutka” (Uzonyi Kiss–Csicsay 2012: 70).

A nyelvjárásokhoz kapcsolódó gyakorlatok száma nagyon alacsony a vizsgált tankönyvekben. Az alapiskolai segédletben egyetlen, jellege szerint inkább a kontaktusváltozatokhoz kötődő, egynyelvű szemléletet tükröző feladatot talál-

4 Egy hatályos miniszteri rendelet alapján a nemzetiségi iskolák számára készült anyanyelv-tankönyvekben és az ún. fordított tankönyvekben szereplő földrajzi neveket az adott nemzetiség nyelvén kívül szlovákul is közzé kell tenni, mégpedig az előfordulás helyén (vagyis folyó szövegben is), továbbá a tankönyv végén közölt vagy az illető tananyagot követő kétnyelvű szójegyzékben.

5 A legújabb forrásművek a közép-dunántúli–kisalföldi nyelvjárástípusnak két nyelvjárás csoportját különböztetik meg: a csallóközi-szigetközit és az észak-dunait (l. Menyhárt József–Presinszky Károly–Sándor Anna 2008).

6 A tankönyv nem jelöli az ajakkerekítéses palóc *ā*-t.

lunk, amely így hangzik: „Keressetek hasonló⁷ szavakat, melyeket a környezetekben helytelenül használnak, majd írjátok le helyes magyar megfelelőjüket!” (Bolgár–Bukorné Danis 2012: 22). A középiskolai tankönyv szerzői két hasonló jellegű gyakorlatot rendelnek a nyelvjárások tanulmányozásához: az egyik szerint azt kell megállapítaniuk a tanulóknak, hogy a felsorolt tájszók miben térnek el köznyelvi megfelelőjüktől; a másik arra buzdítja őket, hogy gyűjtsenek a saját nyelvjárásrészleteikre jellemző kifejezéseket, majd adják meg ezek köznyelvi megfelelőit (Uzonyi Kiss–Csicsay 2012: 70).

3. A kontaktusváltozatok szemléltetése a tankönyvekben

Az a tény, hogy a magyar tannyelvű oktatási intézményt látogató tanulók kétnyelvű környezetben élnek, melynek következtében többé-kevésbé kétnyelvűnek tekinthetők, valamint hogy ez a kétnyelvű állapot akaratlanul is hatással van az általuk beszélt nyelvváltozatokra, a vizsgált anyanyelvtankönyvekben inkább csak kivételesen tükröződik. Míg az alapiskolákban folyó anyanyelvi nevelés tartalmi követelményei között egyetlen olyan kulcsfogalom sincs, amely a kétnyelvűségre utalna, addig a középiskolák tantárgyi követelményrendszerében megjelenik a magyar–szlovák kétnyelvűség kifejezés.

A gimnáziumok és szakközépiskolák 1. osztálya számára készült tankönyvben a szlovákiai magyar anyanyelvtankönyvek történetében először esik szó a kétnyelvűség mibenlétéről, illetve a jelenséghez kapcsolódó alapfogalmakról, mint pl.: egyéni és közösségi kétnyelvűség, kiegyenlített és egyenlőtlen kétnyelvű, hozzáadó és felcserélő kétnyelvűségi helyzet stb. A szerzők a szlovákiai magyar beszélők számára ismerős szituációk segítségével dolgozzák fel a tananyagot, az egyéni kétnyelvűség fogalmát például a következőképpen magyarázzák: „Egy Bodrogközben élő mérnök ismeri a helyi magyar nyelvjárást, de a szlováknak nagy valószínűséggel csak a köznyelvi változatát sajátította el. Otthon a családban magyarul beszél, viszont szlovák egyetemet végzett, ezért a munkájával kapcsolatos szakkifejezéseket elsősorban szlovákul ismeri. Mérnökünk mind a két nyelvet használva kiválóan elboldogul az

⁷ „Hasonló” alatt a *tyepláki szúprava, kofola, horcsica, párki, cselenka, hranolki, zmizik, szpacák, rukszák* stb. kölcsönszókat értik a tankönyvszerzők, amelyek a kétnyelvű környezet hatására a tanulók anyanyelvjárásának is elemei (vö. Bolgár–Bukorné Danis 2012: 22).

életben, bár olykor a szlovákban ragozási hibát vét, a magyarországi kollégákkal beszélve pedig esetleg megértési problémái vannak” (Misad–Simon–Szabó Mihály 2009: 25). Hasonlóképpen, a nyelvhasználat szempontjából közelítik meg a közösségi kétnyelvűség fogalmát is: „A kétnyelvű közösség állandó kapcsolatban él egy másik nyelvvel, a nyilvános színtereken sokszor ezt is használja. Ezért bizonyos sajátosságok jelennek meg az általuk beszélt nyelvváltozatokban, s a gyermekek is ezt az ún. kétnyelvű anyanyelvváltozatot sajátítják el. Így például a szlovákul még nem beszélő gyerek is nanukot vesz az üzletben, nem jégkrémet, és ha beteg, akkor nem az orvosi ügyeletre, hanem a kórházra viszik” (Misad–Simon–Szabó Mihály 2009: 25). Az idézett szövegrészek tényként mutatják be, hogy a kisebbségben élő magyar beszélők anyanyelvüknek általában nem a köznyelvi változatát beszélik, továbbá felhívják a figyelmet arra, hogy a nyelvek – beleértve a magyar nyelvet is – változatokban léteznek, s azt is szem előtt tartják, hogy lehetőség szerint ne sérüljön a köznyelvtől eltérő nyelvváltozatot beszélő tanulók nyelvi otthonosságérzete⁸ (vö. Beregszászi–Cserniczkó 1996: 35, Lanstyák 1996: 12, Kiss 1999: 400).

A kétnyelvűség nyelvi következményeire, ezen belül a szlovákiai magyarság által beszélt nyelvváltozat(ok) legjellemzőbb, illetve kevésbé feltűnő sajátosságaira szintén a középiskolák 1. osztálya számára készült tankönyvben találunk utalásokat, miközben a szerzők ügyelnek arra, hogy a tanulóknál kellőképpen tudatosuljanak a kontaktusváltozat(ok) és a standard nyelvváltozat eltérései: „1. közvetlen kölcsönszók (pl.: szl. párky → szm. párki, Mo.: 'virslí'; szl. žuvačka → szm. zsvuacska, zsuvi, Mo.: 'rágógumi' stb.); 2. szlovák mintára keletkezett tükörszók és -kifejezések (pl.: szl. náplň práce → szm. munkatöltet, Mo.: 'munkaköri leírás'; szl. technický preukaz → szm. műszaki igazolvány, Mo.: 'forgalmi engedély' stb.); 3. jelentéskölcsönzéssel keletkezett szavak (pl.: szl. diéta → szm. diéta – Mo.: 'napidíj'; szl. tlačiareň → szm. nyomda, Mo.: 'számítógép nyomtatója' stb.); 4. szlovákos nyelvtani szerkezetek (pl.: szl. členský príspevok

8 Az aktuális szlovákiai magyar anyanyelvtankönyvek szerzői és a magyar szakos pedagógusok nagy része általában úgy véli, hogy meg kell „szabadítania” a tanulókat a családban elsajátított nyelvjárásváltozatuktól (l. Lanstyák 1996: 12, Misad 2009: 153, Misad 2015, Misad–Simon 2009: 259).

9 A rövidítések feloldása: szl. – 'szlovák megnevezés', szm. – 'szlovákiai magyar megfeleltetés', Mo. – 'Magyarországon használt megnevezés'.

→ szm. tagsági díj, Mo.: 'tagdíj' stb.)" (Misad–Simon–Szabó Mihály 2009: 29).

A szlovákiai magyar beszélők nyelvhasználatára jellemző jelenségek némelyikét a középiskolák 2. osztálya számára készült tankönyv is tárgyalja, de az előzőtől eltérő felfogásban: „Kölcsönszavak – kisebbségi (nemzetiségi) csoportok körében használatosak. Anyanyelvünkbe belekeverednek az államnyelv, esetünkben a szlovák nyelv egyes kifejezései. Ennek főleg két fajtáját ismerjük: 1. direkt kölcsönszavak – botaszki, tyepláki, horcsica, párki, spekacski, hranolki, bandaszka, nanuk stb.; 2. tükörfordítások – rosszul lefordított kifejezések¹⁰: műszaki igazolvány – forgalmi engedély; autóiskola – autós iskola (sic!); természetiskola – erdei iskola; naftakályha – olajkályha stb.” (Uzonyi Kiss–Csicsay 2012: 72).

A kétnyelvűség témaköréhez kapcsolódó gyakorlatok csak az első osztályos tankönyvben találhatók. Az egyik felhívja a tanulók figyelmét a Termini Kutatóhálózat honlapjára, melyen tájékozódhatnak a kisebbségi magyarok nyelvhasználatát érintő kutatásokról, majd arra biztatja őket, hogy a Ht szótár rovatban keressenek rá néhány, a Kárpát-medencei kisebbségi magyarok által használt szóra (l. skopka, konyhalinka, tunel, blokk, poliklinika), s állapítsák meg, melyik régió(k)ra jellemzőek. A másik gyakorlat szerint a diákoknak a Magyar értelmező kéziszótárban, ill. az Értelmező szótár+-ban kell a kétnyelvű magyar közösségek nyelvhasználatában előforduló szavakat, kifejezéseket keresniük (Misad–Simon–Szabó Mihály 2009: 30).

Összegzés

A tapasztalatokat összegezve megállapíthatjuk, hogy a nyelvjárások tekintetében a vizsgált alap- és középiskolai anyanyelvtankönyvek szinte kizárólagosan csak elméleti tudnivalókat közölnek, miközben azt sugallják a tanulóknak, hogy a dialektusok anyanyelvük tartozékai ugyan, de különösebb közülük nincs hozzájuk, ezért a meghatározásukon és a felosztásukon kívül felesleges többet tudniuk róluk. A kontaktusváltozatokról a vizsgált segédletek nagy része negatív sztereotípiákat közvetít. A kétnyelvűség hatásai közül csak

10 Megjegyezzük, hogy a tankönyvszerzők a segédlet Szófajtan c. fejezetében számos más „rosszul lefordított kifejezést” közölnek standard példaként, pl.: *Párkányi Városi Hivatal*, *Galántai Városi Hivatal* (Uzonyi Kiss – Csicsay 2012: 96–97). A *városi hivatal* megnevezés az idézetben felsorolt példákhoz hasonlóan a szlovák *mestský úrad* szó szerinti fordításából keletkezett, magyarországi megfelelője a *'polgármesteri hivatal'*.

az „anyanyelvünkbe keveredett kölcsönszavakat” említik, melyeket „rosszul fordított kifejezés”-nek, „nyelvhelyességi hibá”-nak minősítenek. Egyedül a gimnáziumok és szakközépiskolák 1. osztálya számára készült szociolingvisztikai szemléletű tankönyv tartalmaz olyan kétnyelvűséggel kapcsolatos ismereteket, melyek segítségével – a köznyelvi nyelvváltozat elsajátításának szükségességét előtérbe helyezve – a tanulók tudatosíthatják a szlovákiai magyar nyelvhasználat jellemző jegyeit, valamint az anyanyelvként elsajátított kontaktusváltozat(ok) és a standard nyelvváltozat közötti különbségeket.

Felhasznált irodalom

- Beregászi Anikó – Csernicsekó István 1996. A magyar nyelv változatai és stílusrétegei a kárpátaljai magyarnyelv-tankönyvekben. In: Csernicsekó István – Váradi Tamás (szerk.): Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat. A 8. Élőnyelvi Konferencia előadásai. Tinta Könyvkiadó és Kiadványszerkesztő Bt. Budapest. 29–38.
- Kiss Jenő 1999. Nyelvhasználat, szociolingvisztika, iskola. In: V. Raisz Rózsa – H. Varga Gyula (szerk.): Nyelvi és kommunikációs kultúra az iskolában. II. kötet. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 395–400.
- Kiss Jenő (szerk.) 2001. Magyar dialektológia. Osiris Kiadó. Budapest.
- Kožík Diana 2004. A határon túli magyar anyanyelvoktatás helyzete és problémái. A szlovákiai magyar anyanyelvoktatás középiskolai magyarnyelv-tankönyvekben megjelenő nyelvváltozatok tükrében. In: Szabó Géza – Molnár Zoltán – Guttman Miklós (szerk.) „Emberközpontúság a magyar nyelv oktatásában és kutatásában”. A Berzsényi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai VI. Berzsényi Dániel Főiskola. Szombathely. 100–105.
- Lanstyák István 1996. Anyanyelvi nevelés a határon innen és túl. In: Csernicsekó István – Váradi Tamás (szerk.): Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat. A 8. Élőnyelvi Konferencia előadásai. Tinta Könyvkiadó és Kiadványszerkesztő Bt. Budapest. 11–15.
- Menyhárt József – Presinszky Károly – Sándor Anna 2008. Bevezetés a szlovákiai magyar nyelvjárások tanulmányozásába. Konstantin Filozófus Egyetem. Nyitra.
- Misad Katalin 2009. Nyelvi kontaktusok. Szlovákiai magyar vonatkozású alkalmazott nyelvészeti tanulmányok. Lilium Aurum, Dunaszerdahely.
- Misad Katalin 2014. A kétnyelvűség aspektusának vizsgálata a szlovákiai magyar tannyelvű középiskolák anyanyelvtankönyveiben. In: Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs – Török Tamás (szerk.): Odbornosít a metodické otázky učebnic – Zborník z medzinárodného sympózia o výskume učebnic. Az anyanyelvoktatás dokumentumainak szakmai, módszertani vizsgálata. A Selye János Egyetem TTK Mai Magyar Nyelvi Tanszékén működő Varialógiai Kutatócsoport 2013–2014-es nemzetközi szimpóziumokon

- elhangozott előadásainak gyűjteményes kötete. Selye János Egyetem. Komárom. 117–128.
- Misad Katalin 2015. Anyelviváltozatosság szemléltetése szlovákiai magyar anyanyelv tankönyvekben. Kézirat (megjelenés alatt).
- Misad Katalin – Simon Szabolcs 2009. Nyelvi ideológiák és nyelvhelyességi babonák egy szlovákiai magyar nyelv-tankönyvben. In: Borbély Anna – Vančioné Kremmer Ildikó – Hattyár Helga (szerk.): Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák. 15. Élőnyelvi konferencia, Párkány, 2008. szeptember 4–6. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 255–262.
- Simon Szabolcs 1996. Nyelvváltozatok a szlovákiai magyar tannyelvű középiskolák számára írt magyar nyelv-könyvekben. In: Csernicskó István – Várad Tamás (szerk.): Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat. A 8. Élőnyelvi Konferencia előadásai. Tinta Könyvkiadó és Kiadványszerkesztő Bt. Budapest. 17–27.
- Simon Szabolcs 2014. Szempontok, irányzatok a tankönyvek és egyéb iskolai dokumentumok elemzésével kapcsolatos szlovákiai magyar szakirodalomban. In: Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs – Török Tamás (szerk.) Tanulmányok a tankönyvkutatás feladatairól, módszereiről. A komáromi Selye János Egyetem Tanárképző Kara Mai Magyar Nyelvi Tanszéke mellett működő Varialógiai kutatócsoport konferenciáinak anyagai. Terra vydavateľstvo, s.r.o. Bratislava. 27–38.
- Štátny vzdelávací program. Maďarský jazyk a literatúra. (Vzdelávacia oblasť: jazyk a komunikácia). ISCED 2. http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/2stzs/iscsed2/vzdelavacie_oblasti/maďarsky_jazyk_literatura_iscsed2.pdf (2016. április 5.)
- Štátny vzdelávací program. Maďarský jazyk a literatúra. (Vzdelávacia oblasť: jazyk a komunikácia). ISCED 3A. http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/gymnazia/vzdelavacie_oblasti/maďarsky_jazyk_literatura_iscsed3a_titul.pdf (2016. április 6.)
- Zákon z 22. mája 2008 o výchove a vzdelávaní [školský zákon] o zmene a doplnení niektorých zákonov. http://www.uips.sk/sub/uips.sk/images/PKvs/z245_2008.pdf (2016. március 11.)

A vizsgált anyanyelv tankönyvek

- Bolgár Katalin – Bukorné Danis Erzsébet 2012. Magyar nyelv az alapiskola 9. osztálya és a nyolcosztályos gimnázium 4. osztálya számára. Maďarský jazyk pre 9. ročník základnej školy a 4. ročník gymnázia s osemročným štúdiom s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo. Bratislava.
- Misad Katalin – Simon Szabolcs – Szabó Mihály Gizella 2009. Magyar nyelv a gimnázium és a szakközépiskolák 1. osztálya számára. Maďarský jazyk pre 1. ročník gymnázií a stredných odborných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo. Bratislava.
- Uzonyi Kiss Judit – Csicsay Károly 2012. Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák II. osztálya számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre II. ročník gymnázií a pre II. ročník stredných odborných škôl. Vydavateľstvo Terra. Bratislava.

Abstract

Demonstration of Language Variation in Hungarian Textbooks of First Language in Slovakia

In my paper I analyse the demonstration of the question of language variation in Hungarian textbooks of first language intended for primary and secondary schools in Slovakia. This time I only deal with aspects and methods of elaboration of language dialects and contact varieties. Summing up the experiences of the research, we can determine that the examined textbooks transmit almost exclusively theoretical information on language dialects, while most of the study-aids convey negative stereotypes about the contact varieties.